

BROEKER BIJDRAGEN

UITGAVE VAN DE VERENIGING "OUD BROEK IN WATERLAND"

Verschijnt 2 tot 4 maal per jaar
Wordt aan de leden gratis toegezonden

Nr. 24 (november 1983)

Gehele of gedeeltelijke overname van
de inhoud slechts na goedkeuring.
Copyright. Redactie-adres :
Roomeinde 13, Broek in Waterland

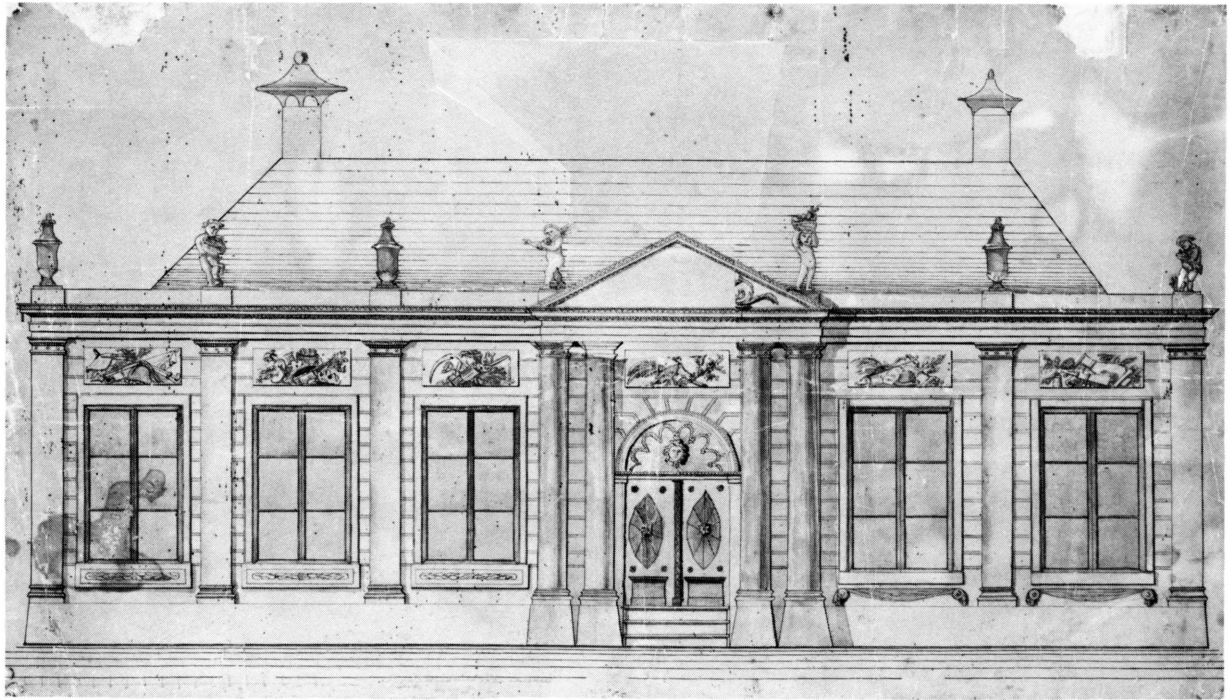
EEN ONTWERPTEKENING VOOR EEN HUIS AAN DE ERVEN

Al weer heel wat jaren geleden kreeg de schrijver van deze Broeker Bijdrage van wijlen J. Dekker, antiquair aan het Kerkplein, een tekening cadeau van een gevel van een huis aan De Erven, waarvan de schenker aannam dat het wel eens het onze zou kunnen zijn. Eigenlijk waren het de restanten van een tekening, zeer gehavend, vol scheuren en rafels, en ook niet meer compleet.

Het eerste werk was om alle fragmenten glad te strijken, aan elkaar te passen en vervolgens aan te vullen. Het resultaat van dit tijdrovend werk is afgebeeld als afb. 1. Het bleek een heel grote tekening te zijn, 53 cm. hoog en 94 cm. lang, die uitgevoerd was in Oost-indische inkt en ten dele met waterverf gekleurd. Onderaan, in een zeer verbleekt schrift, staat te lezen: '... voor een 18de eeuwsch woonhuis op 'de Erven' te Broek in Waterland (sectie B nr. 351) W. van Engelenburg cop.' Een tekening dus, die de Broeker historicus W. van Engelenburg destijds heeft gecopieerd naar een nu niet meer bekend origineel. Op het oudste kadastraal minuutplan van Broek sectie B nr. 351 terug te vinden was niet moeilijk; het is het perceel aan het eind van De Erven, nu het woonhuis van J. van der Veen (nr. 34 - 36, nieuw kadastraal nr. B 2139).

De copietekening is meer dan vijftig jaar oud - Van Engelenburg stierf in 1934 - en geeft een origineel weer dat naar de stijl te oordelen van omstreeks 1800 kan zijn. Wie kan in die tijd opdracht hebben gegeven om ter plaatse een nieuw huis c.q. een nieuwe gevel te bouwen?

In 1783 kocht Klaas Jansz Bakker (1759 - 1836) 1), een jongere broer van de bekende Broeker burgemeester Harmen Bakker (1754 - 1821), voor f 900,-- het huis dat op de plaats stond van het huidige nr. 34 - 36. Hij liet dit daarna afbreken en vervangen door een nieuw pand. In 1805 breidde hij zijn bezitting uit door voor f 800,-- het zuidelijke buurhuis met bijbehorend erf te kopen. Ook dit werd afgebroken en 'een ander huis' achter het zijne opgebouwd. Dit laatste is waarschijnlijk het huidige lange achterhuis, zoals later nog zal blijken.

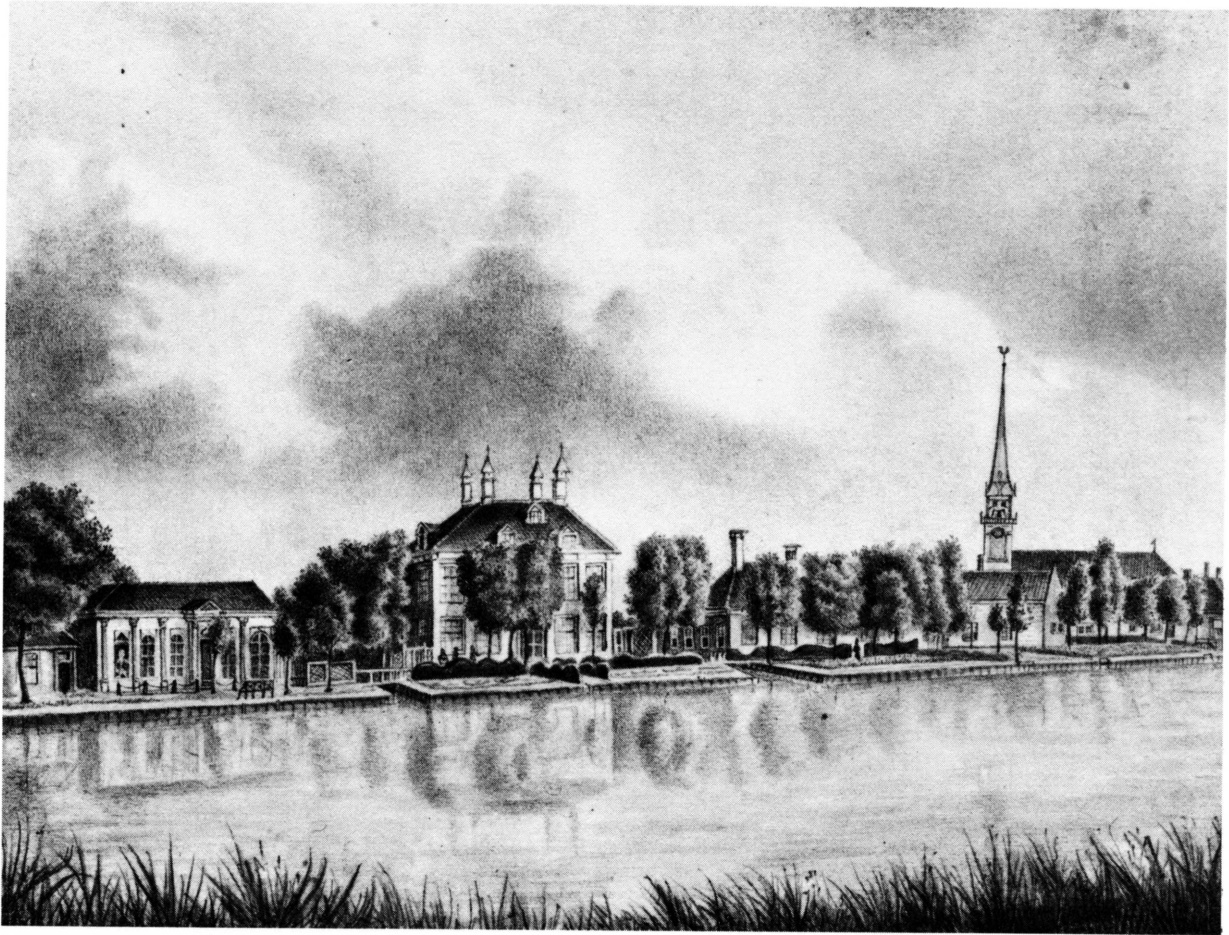
1. *Ontwerptekening voor de façade van het huis De Erven 34-36, gecopieerd naar een onbekend origineel door W. van Engelenburg. Uit het bezit van de schrijver.*

De Bakkers waren één der vermogendste families in het toch al niet armlastige Broek -, bij de invoering van het kadaster was meer dan de helft van alle landerijen in handen van dit geslacht. Klaas Bakker was bovendien in 1782 getrouwd met Antje Kikkert, van Texel. Dat zal wel de directe aanleiding geweest zijn voor deze kostbare bouwactiviteit.

De tekening bevat in feite meer dan een enkel ontwerp, maar geeft voor verschillende onderdelen van de gevel ook verschillende oplossingen. Met name is dat het geval bij de versieringen onder de ramen en bij de schoorstenen. De opdrachtgever kon daaruit dus kiezen.

Wie kan nu de architect geweest zijn die het ontwerp geleverd heeft waarvan we nu nog deze copie hebben? De eerste naam die in gedachten komt is die van Abraham van der Hart, de bouwmeester die al oude connecties had met Broek. Hij was het immers geweest die een kwart eeuw eerder het Diaconiehuis aan het Leeteinde had gebouwd, en aan wie ook de magnifieke koepel kan worden toegeschreven die Bakker's neef Klaas Harmensz Bakker aan het Havenrak had laten optrekken. Bovendien wordt Van der Hart genoemd als de architect van het grote landhuis van Ditmarsch, dat op de plaats stond waar nu de begraafplaats is ²⁾.

Met het nog bestaande werk van deze Amsterdamse stadsbouwmeester heeft de façade van Bakker's huis zeker overeenkomsten. Vooral waar het de eenvoudige indeling en overzichtelijke geleding van de hoofdvormen betreft. Enigszins contrasterend daarmee doet de rijke versiering aan, in het bijzonder het snijwerk boven de ramen en in het fronton (al is dit daar maar zeer ten dele zichtbaar door het

2. *Gezicht op De Erven. Lithografie, uitgegeven door de Gebrs. Buffa te Amsterdam.*

ontbreken van een deel der tekening), en de vazen en beeldjes op de kroonlijst. Toch vindt men deze laatste ook herhaaldelijk toegepast in het werk van Van der Hart. Dat hij de auteur zou zijn van het ontwerp is ook goed te rijmen met wat we bij zijn biograaf Prof. Van Swigchem over hem lezen (A. van der Hart 1747-1820, Amsterdam 1965, p. 58): 'Juist het feit, dat Van der Hart werkte voor de rijken en de zeer rijken, heeft gemaakt, dat hij ook in de dure tijd rond 1800 nog voor particulieren heeft kunnen bouwen. Vaak zal hetgeen hij voor hen moest verrichten, zich beperkt hebben tot een verbouwing. ... Verschillende losse bladen voor gevels of interieurs, hier en daar bewaard gebleven, hebben op zulke wijzigings- of moderniseringsontwerpen betrekking.'

Na deze hypothetische beschouwingen komt natuurlijk de vraag of er inderdaad op grond van dit keuze-ontwerp een nieuwe gevel is gebouwd en hoe die er dan precies heeft uitgezien.

Er bestaan van De Erven verschillende oude prenten, en op enkele daarvan is ook wel iets te zien van de bebouwing aan deze kant.

Slechts één toont het huis ter plaatse wat uitvoeriger (afb. 2, geheel links). Duidelijk is de asymmetrische gevelindeling: twee ramen rechts tegen drie

links. Ook de pilasters tussen de ramen en de zuilenportiek bij de toegangsdeur, evenals het driehoekig fronton komen overeen met het getekende ontwerp. Er zijn ook afwijkingen: geen schoorstenen, de halfronde raam-beëindigingen, het ontbreken der beeldjes en vazen. Maar de prent is van later datum dan de tekening, vermoedelijk van ca. 1850 ³⁾, en veel van de kwetsbare versiering kan er al afgevallen of -gebroken zijn. Een andere mogelijkheid is, dat Bakker het ontwerp te druk vond en dat de façade veel eenvoudiger is uitgevoerd.

Behalve voor zijn huis had Bakker ook voor de tuin veel aandacht.

Want achter dit lage paviljoen- of orangerie-achtige gebouw strekte zich een langwerpige park uit, dat in de stijl van die tijd was aangelegd met grillig kronkelende paden, eilandjes, lage heuvels, een ch[^]alet, een tempel, zelfs een namaakrots ⁴⁾. En dat was nog lang niet alles. In het park stonden beelden van Apollo, Diana en andere goden, en daarenboven was het gestoffeerd met allerlei kunstmatige aardigheden die ons nu wel wat kinderachtig aandoen: een dominee met pruik en steek op, in een boekje lezend, een jager die zijn geweer aanlegt, een hut met een pijprokend mannetje en een vrouw aan het spinnewiel.

Die tuin was voor bezoekers toegankelijk; een tuinman leidde hen rond. Er zijn dan ook legio reisbeschrijvingen van buitenlanders in Nederland, waarin deze tuin van Klaas Bakker uitvoerig beschreven wordt, door sommigen - de meesten - met bewondering, maar door anderen met laatdunkendheid over deze 'mass of bad taste and absurdity' ⁵⁾.

Eén der auteurs, de Engelse econoom John MacGregor, herinnert zich in zijn reisverslag Bakker's tuin als 'superior to any private garden that I have seen in England or in France' ⁶⁾, en geeft daarmee te kennen òf nog maar heel weinig tuinen bezocht te hebben, òf er met weinig kennis van zaken naar gekeken te hebben. Hij voegt aan zijn verslag trouwens een heel zonderling verhaal toe over de eigenaar van de tuin, die hij 'Baaker of Broeck' noemt. Naast deze Baaker, vertelt hij, woont zijn getrouwde broer, in het grootste huis van Broek. Zelf woont hij in een kleiner huis, dat echter wel veel eleganter is en waarvan hij eigenaar werd toen hij ongeveer 23 jaar oud was. Tot zover klopt 't wel. Maar dan: Mr Baaker is ongetrouwd, wat niet wil zeggen dat er geen vrouw in huis is. Integendeel: ieder jaar zoekt hij in Friesland twee van de mooiste meisjes uit, die hem dan - tegen royale betaling - twaalf maanden lang gezelschap houden. Gedurende die tijd hebben ze met niemand contact behalve met elkaar en Mr Baaker, en hun wandelingetjes beperken zich tot de grenzen van Mr Baaker's eigen park. Deze rijke Broeker, schrijft MacGregor, is nu 55 en heeft derhalve kunnen genieten van de bekoorlijkheden van niet minder dan 64 van deze Friese schoonheden.

Wat wij van dit vreemde verhaal moeten denken? De archieven leren niet anders dan dat Bakker in 1782 met Antje Kikkert trouwde, die zijn echtgenote bleef tot aan haar dood in 1833. Ze hadden één kind, Hillegond Duyts Bakker, geboren in

3. Voorgevel van het huis De Erven 34-36. Foto uit 1983.

1783. Dit meisje trouwde in 1802 en stierf het jaar daarop. Bakker zelf overleefde vrouw en kind. Hij overleed in 1836 en liet huis en park na aan Abraham Isaac van der Beek. Een Engelse reiziger, die hier was in 1838, beschrijft het huis dan als een 'elegant painted and gilt mansion'⁷⁾. Nog in 1862 wordt deze Van der Beek als eigenaar vermeld⁸⁾.

Wat is er nu nog over van dit alles? Van de tuin niets meer. Wat nu nog de achtertuin van het huis De Erven 34-36 is, vormt maar een heel klein stukje van het langgerekte park dat daar vroeger lag en waarvan vrijwel alles in weiland her-schappen is.

En het huis? Het huidige woonhuis ter plaatse lijkt veel kleiner. Maar bij nauwkeurige vergelijking valt te constateren dat er tussen het huis zoals het op de litho staat (afb. 2) en zoals het er in onze tijd uitziet (afb. 3) heel veel overeenkomst is: de verhouding tussen gevel en dak, de dakhelling, de plaats van de deur met rechts twee ramen, de aanwezigheid van pilasters (al zien die er wat anders uit).

Bepaald heel anders is de partij links van de voordeur. Op de prent zitten daar drie ramen; nu eindigt het huis daar in een vijf-kantige uitbouw.

Wat op de prent niet te zien is, en evenmin op de ontwerptekening, die immers alleen maar de façade weergeeft, is de naar achteren uitgebouwde vleugel, haaks

op het voorhuis. Toch moet die er wel vanouds geweest zijn, want in één der vertrekken daar zijn links en rechts van een stookplaats nog twee wapenschilderingen aanwezig, waarvan de ene twee alliantiewapens laat zien, met respectievelijk een bakker bij zijn oven ⁹⁾ en drie groene kikkers, 'sprekende' wapens dus van Klaas Bakker en Antje Kikkert. De andere schildering toont dezelfde wapens, maar dan gecombineerd in een gevierendeeld schild, waaroverheen een hartschild met een tweekoppige zwarte adelaar in goud. Onder dit laatste geheel is een medaillon aangebracht met de letters H D B in monogram. Deze initialen staan ongetwijfeld voor Hillegond Duyts Bakker, enig kind van het echtpaar. De beide Engelen, die wapen en medaillon flankeren, moeten een zinspeling zijn op haar jeugdig overlijden.

Dat wijst erop, dat het echtpaar Bakker-Kikkert deze schilderingen heeft laten aanbrengen bij de verbouwing in 1805. Het is aan te nemen dat het hier besproken ontwerp voor een nieuwe voorgevel voor dezelfde verbouwing was bedoeld.

J.W. Niemeijer.

Noten:

- 1 *Deze Klaas Jansz Bakker moet niet worden verward met zijn neef Klaas Harmensz Bakker, de eigenaar van de beroemde theekoepel aan de zuidzijde van het Havenrak.*
- 2 *A.P. Bruigom, Nog eens het huis Ditmarsch, Broeker Bijdragen, 17, Dec. 1978, p.109.*
- 3 *De uitgevers van de prent, de Gebroeders Buffa, in de Kalverstraat te Amsterdam, waren aldaar werkzaam van 1832 tot 1879. Het huis met de vier schoorstenen werd vermoedelijk ca. 1860 gesloopt.*
- 4 *Het grondplan van dit park is afgebeeld op gravures CXXVII en CXXVIII van G. van Laar's Magazyn van Tuin-Sieraaden, Amsterdam 1802. Zie J.W. Niemeijer, Nieuwe gegevens over oude tuinen in Broek in Waterland, Noord-Holland 10, 1965, p.94 (met verkeerd gezette tekst; een verbeterde uitgave verscheen apart, met bruin inplaats van groen omslag). Over Van Laar's plaatwerk (dat werd opgedragen aan de Broeker ingezetene Dirk Wynandsz Ditmarsch) is onlangs een studie verschenen van W.G.J.M. Meulenkamp: G. van Laar's 'Magazyn van Tuinsieraaden' als voorbeeldenboek voor Nederlandse tuingebouwen, Bulletin Kon. Nederl. Oudheidkundige Bond 82, 1983, p.124 e.v.. Ook de tuin aan De Erven komt daarin ter sprake (op pp.131 en 140), maar Klaas Bakker wordt er per abuis als predikant aangeduid.*
- 5 *P.L. Gordon, Belgium and Holland, II, London 1834, o. 56-59.*
- 6 *'My Note Book', 3 delen, London 1835.*
- 7 *Will. Chambers, A Tour in Holland ... etc., Edinburgh 1839.*
- 8 *A.J. Du Pays, Itinéraire ... de la Hollande, Paris 1862.*
- 9 *Dit wapen Bakker is dus blijkbaar het toen door de familie hier gevoerde geweest. Het maakt juist door het primitieve karakter ook een veel authentieker indruk dan het uit verschillende bedachte elementen samengestelde wapen dat is afgebeeld bij de genealogie van dit Broeker geslacht in Nederl. Patriciaat jg.65, 1980-'81 p.9.*

Een aantal van de historische gegevens van dit artikel is ontleend aan de notities van de Heer A.P. Bruigom. De auteur wil hem ook op deze plaats daarvoor zijn hartelijke dank betuigen.